

Varjo-hankkeen seminaari 10.2.2015, Helsinki

Jatko-opiskelija, lehtori Harriet Tervonen, Centria-ammattikorkeakoulu

Jatko-opiskelija, yliopisto-opettaja Anna Nikupeteri, Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Professori Merja Laitinen, Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

”Lapset vainon ympäröimässä arjessa - näkökulmia lasten vai- nokokemuksiin”

Tiivistelmä

Esitys pohjautuu Lapin yliopiston ja Ensi- ja turvakotien liiton vuonna 2008 alkaneeseen tutkimusyhteistyöhön. Tutkimuksen taustana on Ensi- ja turvakotien liiton Miina-projekti (2008–2012), joka tuotti toiminnallista tietoa ja kokemuksellista tietoa (uhrit, työntekijät) vainosta erityisenä naisiin ja lapsiin kohdistuvana väkivallan muotona. Tutkimuskokonaisuus sisältää yhteisen Alli Paasikiven Säätiön osarahoittaman tutkimus- ja kehittämishankkeen ”Näkymättömät lapset – lasten ja nuorten selviytymisen tukeminen vainon varjostamassa arjessa” (2012–2014). Tutkimuskokonaisuuteen kuuluvat myös Anna Nikupeterin väitöskirjatutkimus (v. 2011-) ja Harriet Tervosen väitöskirjatutkimus (v. 2012 ->) sekä Jaana Kinnusen sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen lapsi- ja nuorisososiaalityön alalle kohdentuva lisensiaatintutkimus (v. 2012->). Tutkimukset avaavat vainoa lähisuhdeväkivallan muotona, lasten ja naisten kokemusten sekä lastenvalvojin työn näkökulmista.

Tässä esityksessä tarkastelemme tutkimuskokonaisuutta lasten kanssa tuotetun aineiston näkökulmasta. Tuomme esiin eron jälkeisen vainon muodot ja niiden ilmenemisen lasten arjessa. Lisäksi jäsennämme turvallisuuden ja turvattomuuden ilmenemistä. Lopuksi pohdimme, miten auttaa, tukea ja turvata lapsia vainon ympäröimässä arjessa.

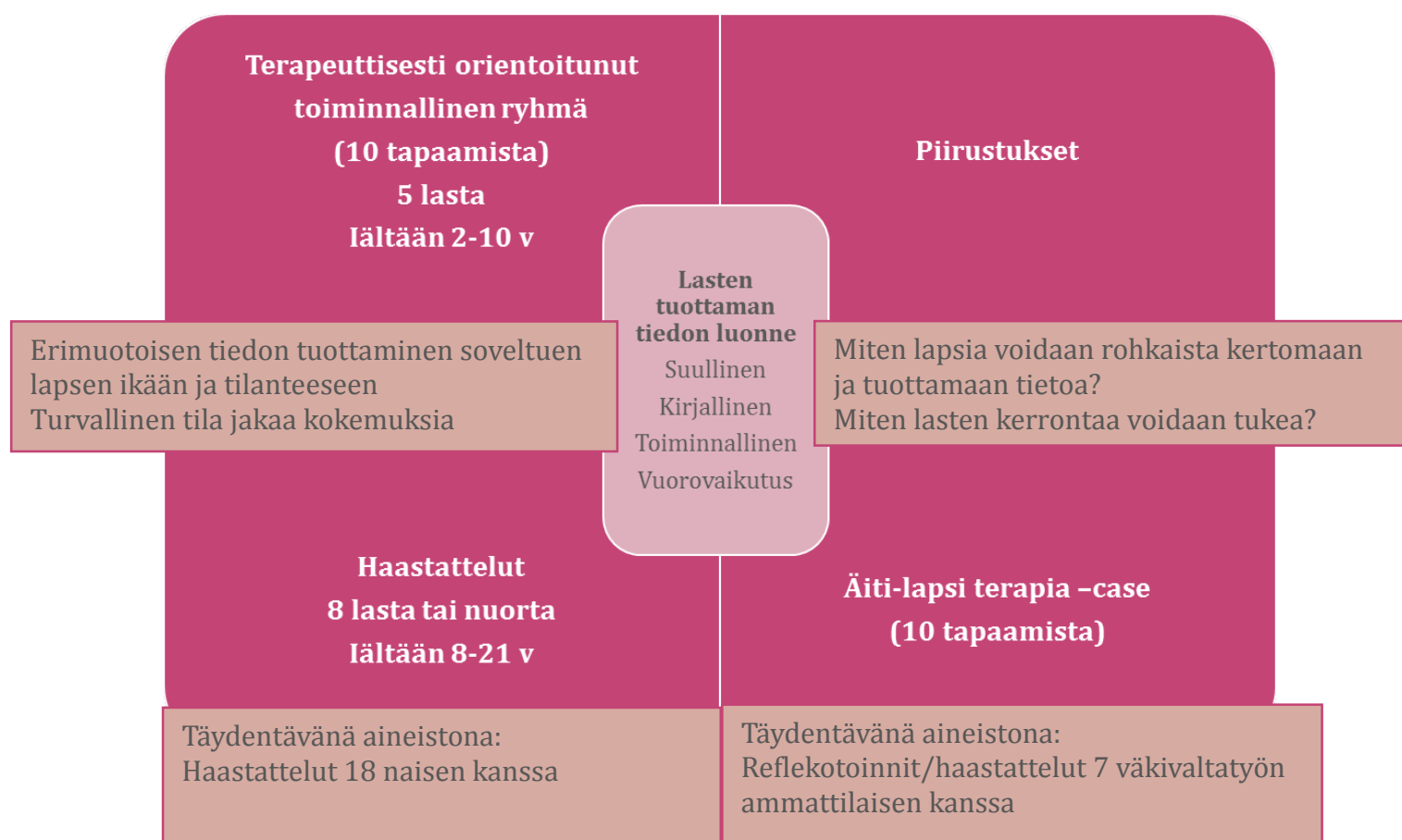
Tutkimuskokonaisuudessa vaino on määritelty 1) Intensiiviseksi, tavoitteelliseksi ja uhria pakottavaksi käyttäytymiseksi, joka koostuu toistuvista, erilaisista väkivaltaisista ja ei-väkivaltaisista teoista, 2) Uhri kokee teot epämieluisina, tungettelevina, uhkailevina ja ahdistavina, 3) Vainoajan teot aiheuttavat pelkoa ja turvattomuutta sekä tuottavat emotionaalista ahdistusta, fyysistä ja sosiaalista harmia uhrielle. Vaino sisältää usein yhden kohteen, mutta useita uhreja. Tutkimuskokonaisuudessa käytetty vainon määritelmä asettuu linjaan rikoslain määrittelyn kanssa: ”Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, *vainoamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” RL 25: 7 a § (13.12.2013/879)

Vainoa lähestytään sukupuolistuneen väkivallan viitekehyksessä. vainossa rakenteelliset vallan ja hallinnan ulottuvuudet tuottavat ja ylläpitävät sukupuolistunutta väkivaltaa. Tutkimuskokonaisuudessa aineisto on myös sukupuolittunut; kaikki tekijät ovat miehiä ja uhrit naisia. Yhteinen intiimi historia mahdollistaa areenat ja keinot lähestyä entistä puolisoa. Aiemmissa tutkimuksissa on myös todettu, että vaino on tällöin fyysisesti väkivaltaisempaa ja vaarallisempaa verrattuna tilanteisiin, joissa vaino tapahtuu toisilleen tuntemattomien henkilöiden välillä (esim. Coleman, 1997; Farnham, James & Cantrell, 2000; Mechanic, Weaver, & Resick, 2002; Sheridan & Roberts, 2011). Vainon problematiik-

kaan kiinnittyy läheisesti myös kysymykset eronjälkeisestä väkivallasta sekä väkivallasta ja huoltoriidoista (esim. Hautanen, 2010; Hiitola, 2011; Humphreys & Thiara, 2003; Kaye et al., 2003; Ornstein & Rickne, 2013; Zeoli et al., 2013).

Tässä esityksessä kohdennumme erityisesti lasten näkökulmaan ja kokemuksiin. Olemassa oleva tutkimustieto herätti pohtimaan lasten näkymätöntä uhriasemaa eron jälkeisen vainon prosesseissa. Lähitökohtana tutkimuksessa on ollut lapsen subjektiivisuuden, tiedon ja kokemuksen kunnioittaminen ja etsiminen. Tutkimuksellinen kiinnostus kohdentuu lasten arkiseen toimijuuteen vainon sävyttämässä tilanteissa (esim. Ronkainen 1999). Tällöin korostuvat 1) Ruumiillisuus: situationaalinen/tilanteinen asettuminen, 2) Kontekstuaalisuus: toiminnan tilat ja mahdollisuudet, 3) Sidoksellisuus: lähisuhteet ja arjen yhteisöt.

Tutkimusaineisto ja sen keräämistä ohjanneet eettiset periaatteet on esitetty seuraavassa kuviossa:

Tässä esityksessä kohdennumme erityisesti lasten näkökulmaan ja kokemuksiin. Olemassa oleva tutkimustieto herätti pohtimaan lasten näkymätöntä uhriasemaa eron jälkeisen vainon prosesseissa.

Tutkimuksen tulokset liittyen vainon erilaisiin ilmenemismuotoihin lasten arjessa tullaan julkaisemaan syksyllä 2015 Violence & Victims -lehden numerossa viisi (Nikupeteri & Laitinen tulossa). Vainoon liittyvät lasten aineiston perusteella pelon ilmapiiri ja turvattomuus, rakkauteen ja huolenpitoon naamioidut teot, lapsia manipuloiva ja heitä henkisesti kuormittava ja kontrolloiva riisto sekä

erimuotoinen fyysinen väkivalta ja hengen uhkaaminen. Vaino vangitsee lasten arjen verkostomaiseksi kokonaisuudeksi –se voi ulottua epämääräisistä, ei-väkivaltaisista teoista systemaattiseksi ja fyysiseksi väkivallaksi. Samalla se kaventaa lasten sosioemotionaalista ja fyysistä tilaa ja rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan toimia ja puolustaa itseään ja hakea apua. Vaino myös merkityksellistää lapsen lähisuhteita äitiin, sisaruksiin ja muihin läheisiin.

Tutkimuksen tulokset liittyen lasten kokeman turvallisuuden muotoihin tullaan julkaisemaan syksyllä 2015 Child abuse reviewn teemanumerossa Children's Safeguarding and Domestic Abuse 2015 (Nikupeteri, Tervonen & Laitinen tulossa). Tutkimusaineistossa lasten kokema turvallisuus ilmenee murentuneena turvallisuuten (eroded), jossa ovat läsnä lasten intuitiivinen ja hajanainen tieto liittyen vainoon, heidän kaksijakoinen ymmärrys suhteessa vainoajaan ja tilanteisiin (hyvä-paha) sekä jatkuva neuvottelu luottamuksen ja epäluottamuksen välillä. Menetetty turvallisuus (lost) pohjautuu vahvaan ymmärrykseen ja rationaaliseen tietoon vainon läsnäolosta, siinä ovat läsnä lasten epäluottamus ja pelot. Uudelleen rakentuva turvallisuus (reconstructed) sisältää lasten ymmärryksen vainosta väkivaltana ja heidän aktiivisen toiminnan turvallisuuden tunteen luomiseksi ja ylläpitämiseksi epävarmuudessa.

Aineistot ja tulokset herättävät pohtimaan, kuinka turvata ja suojata lapsia 1) joutumasta osaksi vainoamista, 2) fyysisesti ja sosiaalisesti arjessaan (esim. isän epämiellyttävät tunkeutumiset kouluun, päiväkotiin, kotiin), 3) lähisuhteissaan (suhde äitiin, isään, sisaruksiin ja muihin läheisiin), 4) vainon aiheuttamalta emotionaaliselta kuormalta ja vastuunottamiselta tilanteesta. Keskeisiä kysymyksiä ovat myös ne, kuinka auttaa lapsia siinä, että he uskaltavat luoda sosiaalisia suhteita, pystyvät kasvamaan ja kehittymään vainosta huolimatta (mm. traumat) ja säilyttämään emotionaalisen rikkouden myöhemmässä elämässä (uskaltaa olla vihainen, uskaltaa iloita jne.)

Kirjallisuutta

Coleman, F. L. 1997. Stalking behavior and the cycle of domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 12(3), 420–432.

Farnham, F. R., James, D. V. & Cantrell, P. 2000. Association between violence, psychosis, and relationship to victim in stalkers. *The Lancet*, 355(9199),199.

Hautanen, T. 2010: Väkivalta ja huoltoriidat. *Acta Electronica Universitatis Tampereensis* 989. Tampere University Press, Tampere.

Hiitola, Johanna (2011). Vanhempien tekemä väkivalta huostaanottoasiakirjoissa. *Janus*, 19 (1), 4–19.

Humphreys C. & Thiara, R. 2003. Neither justice nor protection: women's experiences of post-separation violence. *Journal of Social Welfare and Family Law* 25: 195–214.

Hurtig, Johanna & Nikupeteri Anna & Laitinen, Merja 2014. Väkivallan kohtaaminen rakenteellisen oikeudenmukaisuustyön kysymyksenä. teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) (2014) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Unipress. Kuopio, Unipress, 250–280.

Kaye M., Stubbs J. & Tolmie J. 2003. Domestic violence and child contact arrangements. *Australian Journal of Family Law* 17: 93–133.

Mechanic, M. B., Weaver, T. L. & Resick, P. A. (2002). Intimate partner violence and stalking behavior: Exploration of patterns and correlations in a sample of acutely battered women. In K. E. Davis, I. H. Frieze, & R. D. Maiuro (Eds.), *Stalking: Perspectives on victims and perpetrators* (pp. 62–88). New York: Springer Publishing.

Laitinen, Merja & Nikupeteri, Anna 2013. Kokemusasiatuntijuus väkivaltatyössä. Teoksessa Laitinen, Merja & Niskala, Asta (toim.) 2013: Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vastapaino. Tampere, 427–458.

Nikupeteri, Anna & Laitinen Merja 2013: Vaino naiseen kohdistuvana eron jälkeisenä lähisuhdeväkivaltana Naistutkimus – Kvinnoforskning 26(2), 29–43.

Nikupeteri, A. & Laitinen, M. tulossa. Children's everyday lives shadowed by stalking: Post-Separation stalking narratives of Finnish children and women. *Violence and Victims*.

Nikupeteri, A., Tervonen, H. & Laitinen, M. tulossa. Eroded, Lost or Reconstructed? Security in Finnish Children's Experiences of Post-Separation Stalking. *Child abuse review. Child Abuse Review. Special Edition on Children's Safeguarding and Domestic Abuse 2015*.

Oranen, M. (ed.) 2001. Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämistä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 30. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.

Ornstein P. & Rickne J. 2013. When does intimate partner violence continue after separation? *Violence against Women* 19: 617–633.

Ronkainen, Suvi, 1999. Ajan ja paikan merkitsemät: Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Gaudeamus. Helsinki.

Sheridan, L., & Roberts, K. (2011). Key questions to consider in stalking cases. *Behavioral Sciences and the Law*, 29(2), 255–270.

Zeoli A., Rivera E., Sullivan C. & Kubiak S. 2013. Post-Separation Abuse of Women and their Children: Boundary-Setting and Family Court Utilization among Victimized Mothers. *Journal of Family Violence* 28: 547–560.

Wood, N. & Waite L. (2011). Editorial: Scales of belonging. *Emotion, Space and Society* 4(4), 201-202. Special Issue: Scales of belonging.

Yuval-Davis, N. (2011). The politics of belonging. Thousand Oaks: Sage.

Øverlien, C. (2011). Narrating the good life – children in shelters for abused women talk about the future. *Qualitative Social Work*, 11(5), 470-485.

Øverlien, C. (2011). Abused women with children or children of abused women? A study of conflicting perspectives at women's refuges in Norway. *Child & Family Social Work*, 16(1), 171-80.

Yhteystiedot:

Merja.Laitinen@ulapland.fi

Anna.Nikupeteri@ulapland.fi

Harriet.Tervonen@centria.fi

Lapin yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

PL 122

96101 Rovaniemi